

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

Β' ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΟΙ ΣΕΡΡΕΣ

ΚΑΙ Η
ΠΕΡΙΟΧΗ
ΤΟΥΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ
ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ
ΜΕΧΡΙ ΤΗ
ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Β' ΤΟΜΟΣ

ΣΕΡΡΕΣ 2013

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

**ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΕΡΙΑΩΝ
ΕΙΣ ΣΕΡΡΑΣ (1882 - 1883)**

Το έτος 1870 σηματοδοτούσε μία ελπιδοφόρα κοινωνική και εκπαιδευτική περίοδο για τις Σέρρες με την ίδρυση, τον Μάρτιο του έτους αυτού, του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου των Σερρών και του διδασκαλείου αρρένων με διευθυντή τον διακεκριμένο παιδαγωγό Δημήτριο Μαρούλη. Δύο έτη ενωρίτερον η Υψηλή Πύλη εξέδωσε το φιρμάνι αναγνωρίσεως της βουλγαρικής Εξαρχίας. Ο Μαρούλης καταγόταν από το χωριό Κατσικά των Ιωαννίνων, είχε σπουδάσει στην Ζωσιμαία Σχολή και στην Ριζάρειο, είχε μία σύντομη διδασκαλική θητεία στην Ευαγγελική (προτεσταντική) Σχολή της Σμύρνης και είχε κάμει σπουδές στην Τυβίγγη με υποτροφία της γερμανικής ιεραποστολικής εταιρείας του *Barmen*. Μετά την επιστροφή του στη Μακεδονία, και μετά από μία σύντομη θητεία του ως διευθυντής του Γυμνασίου Θεσσαλονίκης και του ημιγυμνασίου Σερρών, ανέλαβε τη διεύθυνση του διδασκαλείου των Σερρών, το οποίο ο Μαρούλης, ομολογουμένως, ανέδειξε ως πηγή εθνικής δυνάμεως, κατά την έκφραση του μακαρίτου καθηγητού Στεφάνου Παπαδοπούλου¹. Δυστυχώς ο εριστι-

1. Σ. Ι. Παπαδόπουλον, *Η κοινωνική και εκπαιδευτική δραστηριότητα του Ελληνισμού της Μακεδονίας κατά τον τελευταίο αιώνα της Τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών 1970, σσ. 50-51. Ο Πέτρος Θ. Πέννας, *Ιστορία των Σερρών 1883-1913*, Αθήνα 1966, σ. 399 γράφει ότι ο Μακεδονικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος συνεστήθη την 3^η Μαΐου 1870· εδώ και η λοιπή βιβλιογραφία και άλλες ενδιαφέρουσες πληροφορίες που τον αφορούν. Ψυχή και διαρκής πρόεδρος από το 1870-1881 ήταν ο ιατρός Ιω. Θεοδωρίδης, ο οποίος, ωστόσο, δεν παρουσιάζεται εμπλεκόμενος στη διαμάχη αυτή, τουλάχιστον στις προξενικές αναφορές. Ο Μαρούλης αντιμετωπίζεται, κατά το μάλλον και ήττον, θετικώς από τον Π. Πέννα, *ό.π.*, σσ. 406-407. Ακόμη και ο Ιω. Δέλλιος, αντίπαλος του Δημ. Μαρούλη, τον θεωρεί αναμορφωτή της παιδείας, μολονότι, γράφει ο Δέλλιος, αναστάτωσε τον τόπον «ως εκ της αχαλινώτου ορμητικής αυτού φύσεως...». Για τον Μαρούλη και την σταδιοδρομία του γράφει και άλλα ο Ιω. Δέλλιος: για τις θεολογικές και παιδαγωγικές σπουδές του στην Γερμανία κοντά στο Fabri, τη θητεία του στο Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης που προεκάλεσε έριδες τόσο στο Γυμνάσιο, όσο και στην κοινωνία, την απόλυσή του, την πρόσληψή του στο ημιγυμνάσιο Σερρών, σε μια εποχή διαίρεσεως της πόλεως σε συλλογικούς και αντισυλλογικούς, τη συμπάθειά του προς τους πρώτους και την πλήρη διαίρεση της πόλεως εκ των ενεργειών του με τον περιορισμό του ημιγυμνασίου σε απλό ελληνικό σχολείο, τη διάστασή του με τον Μακεδονικόν Σύλλογον που τόσο τον υπεστήριξεν, την αντικατάστασή του από τον Βράνο Βωζάνη, αλλά και την ίδρυση άλλου ομωνύμου Συλλόγου από τον ίδιο και τους φίλους του καθώς και διδασκαλείου, τη

κός χαρακτήρας του αξίου αυτού παιδαγωγού τον οδήγησε σε διάσταση με τους ιθύνοντες του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου που είχε ως αποτέλεσμα την εκδίωξή του από το διδασκαλείο και την αντικατάστασή του από τον επίσης Ηπειρώτη Βράνο Βωζάνη. Ο Μαρούλης ίδρυσε, τότε, το δικό του σύλλογο, ομότιτλο με τον παλαιό, αλλά και δικό του διδασκαλείο, το οποίο μάλιστα χρηματοδοτούνταν με 20.000 περίπου μάρκα ετησίως από τους Γερμανούς ιεραποστόλους. Αποτέλεσμα του διχασμού αυτού και της διαμάχης των δύο συλλόγων και των δύο διδασκαλείων, στον μεν πρώτο πρόεδρος ήταν ο Ιω. Θεοδωρίδης, στο δεύτερο ο Μαρούλης, ήταν η διάλυση το έτος 1881 του πρώτου διδασκαλείου του ιδρυθέντος το 1872 και η αποστολή των μαθητών του στο διδασκαλείο της Θεσσαλονίκης, που είχε ιδρυθεί από τον περιώνυμο *Σύλλογον προς διάδοσιν των ελληνικών γραμμάτων*, και που κατ' εκείνη την περίοδο διηύθυνε ο γνωστός Μακεδών παιδαγωγός Χαρίσιος Παπαμάρκου². Το 1884 διαλύθηκε και το φιλόδοξο διδασκαλείο του Μαρούλη³. Το Ελληνικόν Κράτος παρακολουθούσε, μέσω του Προξενείου των Σερρών, τα διαδραματιζόμενα διχαστικά γεγονότα στις Σέρρες και ζητούσε περισσότερες πληροφορίες προκειμένου να λάβει τα σύντονα εκείνα μέτρα για την επαναφορά της ηρεμίας στην πόλη επ'

διάλυση του διδασκαλείου και την αποστολή των μαθητών του το 1876 στο Διδασκαλείο Θεσσαλονίκης, τη διατήρηση του διδασκαλείου Μαρούλη ως το 1885. Βλ. Ιω. Δέλλιου, «Αναμνήσεις» *Μακεδονικόν Ημερολόγιον* 1911, σσ. 74-80. Πρβλ. και Γ. Καφταντζή, *Ιστορία της πόλεως Σερρών και της περιφέρειάς της, τ. Γ', Βυζαντινή περίοδος, Τουρκοκρατία - Νεώτεροι Χρόνοι*, Θεσσαλονίκη 1996, σσ. 341-351 (όπου πολλές πληροφορίες για τον Δ. Μαρούλη, όπως η ίδρυση τυπογραφείου και έκδοση εφημερίδος υπό τον τίτλο *Μακεδονία*, η φυγή του από τις Σέρρες το 1887, η έκδοση συνοδικού επιτιμίου από τον Πατριάρχη Ιωακείμ Γ' εναντίον του, ο θάνατός του στο Δρομοκαίτειον, όπου είχε συντροφιά τον Γ. Βιζυηνό κ. ά.), καθώς και την πρόσφατη διεξοδική και εμπειριστατωμένη μελέτη του Π. Σαμσάρη, «Ο Μακεδονικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Σερρών. Η εκπαιδευτική και πολιτιστική του δράση», *Σερραϊκά Ανάλεκτα* 4 (2006) 57-112.

2. Ο Π. Πέννας, ό.π., σ. 405, γράφει ότι οι υπόδουλες ελληνικές κοινότητες και η ελεύθερη Ελλάδα ανεγνώριζαν τον υπό τον Ιω. Θεοδωρίδη σύλλογο. Στην *Έκθεσιν των πεπραγμένων κατά το τέταρτον και πέμπτον από της συστάσεως αυτού έτος (από 27 Μαΐου 1873-30 Μαΐου 1875) υπό του προέδρου Ιω. Θεοδωρίδου*, Κ/πολις τύποις Φάρος του Βοσπόρου, 1875, σσ. 14-19 περιγράφεται η πραξικοπηματική, υπό του Μαρούλη και των φίλων του, τη νύκτα της 30 Ιουνίου 1875, κατάληψη των γραφείων του Συλλόγου, καθ' όν χρόνον το Προεδρείο του Συλλόγου έλειπε στα χωριά της Ζίχνης. Με τον Μαρούλη είχαν συνταχθεί ο ως τότε αντιπρόεδρος Αθαν. Κοντός και ευάριθμοι Σερραίοι. Αυτοί ίδρυσαν σύλλογο και διδασκαλείο, πράγμα που προεκάλεσε την αντίδραση του Θεοδωρίδη και των μελών του Συλλόγου που, ως ελέχθη, ανεγνώριζαν στις Σέρρες και στην ελεύθερη Ελλάδα.

3. Στ. Ι. Παπαδόπουλου, ό.π., σ. 52, όπου διαβάζουμε ότι μετά την διάλυση του διδασκαλείου του Μαρούλη, ο Ιω. Δέλλιος αναδιοργάνωσε την εκπαίδευση στις Σέρρες, ίδρυσε κλασσικό γυμνάσιο και ένα τμήμα διδασκαλείου, στο οποίο δίδασκε τα φιλοσοφικά και παιδαγωγικά και ο αδελφός του Νικόλαος τα τεχνικά μαθήματα.

ωφελεία και του εθνικού θέματος, το οποίον είχε εισέλθει σε κρίσιμη φάση⁴. Έτσι στις 5 Αυγούστου 1883 ο Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδος, Κοντόσταυλος ζητούσε από τον Πρόξενο των Σερρών Ναπολέοντα Μπέτσο πλήρη ενημέρωση, αλλά, ταυτοχρόνως εξεδήλωνε την όγλησή του από τις κατηγορίες ικανής μερίδος της κοινωνίας των Σερρών κατά του Μαρούλη, τον οποίο χαρακτηρίζει ικανόν άνδρα και ξένον των κατ' αυτού επιρριπτομένων μομφών, αλλά και χρήσιμον εις τον εθνικόν ημών αγώνα. Η οδηγία του Υπουργού Κοντόσταυλου ήταν σαφής: να καταβληθεί πάσα δυνατή προσπάθεια για την ηρεμία της κοινότητας και να συσταθεί στον Μαρούλη να επιδείξει κάθε ανεκτικότητα και μετριοπάθεια⁵. Και είναι βέβαιον ότι η επιστολή αυτή του Υπουργού Κοντόσταυλου δεν είχε φθάσει στις Σέρρες καθ' ην στιγμήν ο Πρόξενος Ν. Μπέτσος συνέτασσε μακροσκελή αναφορά από 8 Αυγούστου 1883⁶ προς τον Κ. Παπαρηγόπουλο, πρόεδρο του *Συλλόγου προς διάδοσιν των ελληνικών γραμμάτων*, με την οποία του επεσήμαινε το δικαίωμα του συλλόγου να επεμβαίνει σε θέματα μεγίστου εθνικού συμφέροντος και να επιβάλλει την άποψή του, εφ' όσον ο σύλλογος κατέβαλλε το ήμισυ της δαπάνης λειτουργίας των ελληνικών εκπαιδευτηρίων των Σερρών. Ανησυχεί ο Μπέτσος εκ του λόγου ότι ο Σύλλογος αποφεύγει να λάβει θέση και τοιουτοτρόπως η διαίρεση θα εξακολουθήσει υφισταμένη και τα πάθη θα συνεχίσουν να αναπτύσσονται. Και συνεχίζει ο Μπέτσος ότι όφειλε ο Σύλλογος προς διάδοσιν των ελληνικών γραμμάτων να παρέμβει ενωρίτερον στις Σέρρες και να μην προέκυπταν Χαρίσιοι, Μαρούληδες, Δέλλιοι και άλλοι και να νομίσουν «ότι εις την ράχην των την Μακεδονίαν βαστάζουσιν»

Αν λοιπόν ο Σύλλογος εγκαίρως παρενέβαινε, το Διδασκαλείο θα λει-

4. Τα διχαστικά γεγονότα στις Σέρρες είχαν αρχίσει ήδη από το 1872, αφού στην «*Εκθεσιν των πεπραγμένων κατά το τρίτον από της συστάσεως αυτού έτος (από 4 Ιουνίου-27 Μαΐου 1873) υπό του προέδρου Ιωάννου Θεοδωρίδου, Κ/πολις, τύποις Phare du Bosphore, 1873, σ. 20, διαβάζουμε: «Κακός Δαίμων, Κύριοι, φθονήσας το εν τη πόλει ημών αναφύεν κοινόν πνεύμα και την ευγενή εσωτερικήν ορμήν προ του αιώνος την πρόοδον και την βελτίωσιν των κακώς εχόντων, ιδίως εν τοις Σχολειακοίς, επέπεσε λάβρος μεταξύ των πολιτών, και δι' όλης αυτού της σατανικής ορμής, επιμονής και καταχθονιότητος ενσπείρων την επάρατον διχόνοιαν μεταξύ αδελφών, εκήρυξε αμείλικτον πόλεμον κατά του αναφανέντος φωτεινού πνεύματος και ώμωςε την καταστροφήν αυτού». Τα αυτά, περίπου, αναφέρει στην *Έκθεσιν των πεπραγμένων κατά το έκτον από της συστάσεως αυτού έτος από της 30 Μαΐου 1875 - 23 Μαΐου 1876*, Αθήναι 1876, σσ. 13-14, ο πρόεδρος Ιω. Θεοδωρίδης και στην *Έκθεσιν των πεπραγμένων κατά το τέταρτον και πέμπτον από της συστάσεως αυτού έτος από 27 Μαΐου 1873 - 30 Μαΐου 1875 υπό του Προέδρου Ιω. Θεοδωρίδου, Κ/πολις, τύποις Φάρου του Βοσπόρου, σ. 3.**

5. Ιστορικόν Αρχείον Υπουργείου Εξωτερικών (Α.Υ.Ε.), *Προξενείον Σερρών*, Αρ. Πρωτ. 1034, 5 Αυγούστου 1883.

6. Α.Υ.Ε. *Προξενείον Σερρών*, Αριθ. Πρ. 288, Εμπιστευτικόν, Αντίγραφον, 8 Αυγούστου 1883.

τουρούσε καλύτερα. Στη συνέχεια ο Μπέτσος γράφει ότι κατά την άφιξή του στις Σέρρες ηύρε σωματείον «ονόματι μόνον υφιστάμενον» το οποίον ήταν στα χέρια 3-4 ατόμων που καμία δημοτικότητα είχαν και ότι στον Σύλλογο των Σερρών δύο μερίδες ήριζον, η πρώτη με τους εφόρους Α. Εμμανουήλ, Δ. Παρίση, Δ. Θεοδωρίδη⁷ και Δημ. Χατζηδήμο, που ούτε το όνομα του Συλλόγου των Σερρών ήθελε ν' ακούση (!) και η δεύτερη υπό τον Μαρούλη που τον υπεστήριζαν οι αδελφοί Κοντού που ούτε τους εφόρους ούτε τον Σύλλογο ανεγνώριζον. Και κατακρίνει τον προκάτοχό του Ιω. Παπακωστόπουλο, που είχε προσδεθεί στους 3-4 προαναφερθέντες εφόρους⁸. Κατά την διετή παρουσία του στις Σέρρες, ο Μπέτσος είχε διαπιστώσει ότι είχε παύσει η υφισταμένη διαίρεση των Ελλήνων, διότι μέχρι τούδε είχε δημιουργηθεί η πεποιθήση ότι η Ελληνική Κυβέρνηση και ο Σύλλογος προς διάδοσιν των ελληνικών γραμμάτων εργάζονταν μεροληπτικώς, ότι αυτός ο Μπέτσος είχε ανυψώσει το γόητρον του Προξενείου, μολονότι μόλις τον Μάιο μερικοί σκοπίμως διέδιδαν ότι ο Πρόξενος ήταν με το μέρος του Μαρούλη, ότι επιδιώκει «την κολόβωσιν των δημοσίων σχολείων» και τη μεταφορά του εθνικού χορηγήματος από τα σχολεία της πόλεως στα σχολεία του Μαρούλη και προκαλέσει τη δυσπιστία της Εφορίας προς τον Πρόξενον και αυξήσει την αντιπάθεια προς τον Μαρούλη. Το δε παράδοξον ήτο ότι όργανον των διαδόσεων αυτών ήταν αυτός ο ίδιος ο Μαρούλης, ο οποίος απομονώθηκε, όπως και οι αδελφοί Κοντού. Ο Μπέτσος, μάλιστα, διεβεβαίωσε τον Μαρούλη ότι μπορεί να εργάζεται απερίσπαστος και ότι οι απόφοιτοι του σχολείου του θα προσλαμβάνονται «άνευ διακρίσεως εις την εθνικήν εργασίαν». Και ότι ο Μαρούλης επί ένα έτος ουδένα μαθητήν απέσπασε από το Διδασκαλείο των Σερρών και ότι σε λίγο οι αδελφοί Κοντού δεν θα στηρίζουν τον Μαρούλη από την άλλη, έγγραφε ο Μπέτσος, ότι οι έφοροι Αθ. Εμμανουήλ, Δημ. Χατζηδήμος και οι αδελφοί Κοντού δεν δυσπιστούν πλέον προς το εθνικό κέντρο και επιπλέον ότι οι ίδιοι δεν έχουν αφορμή δυσαρρεσκείας προς το Προξενείο. Από την άλλη, ενώ ο Ι. Δέλλιος αρνούνταν ως τότε (1882) να πληρώνεται και να εξαρτάται από την Εφορεία, από τον Οκτώβριο, πλέον, δέχεται να μισθοδοτείται από το

7. Μόνον καλά λόγια είχε ο Πρόεδρος του Συλλόγου Ιω. Θεοδωρίδης για τον Δημ. Θεοδωρίδη, με τον οποίο δεν είχε καμμία συγγένεια, «ούτινος όλας του βίου τας πράξεις χαρακτηρίζει τάξις, ακρίβεια, και ευθύτης», βλ. *Έκθεσις των πεπραγμένων κατά το τρίτον από της συστάσεως αυτού έτος*, Κπολις, τυποις Phare de Bosphore, 1873, σ. 16

8. Προκάτοχος του Ν. Μπέτσου, ως ελέχθη, υπήρξε ο Ιω. Παπακωστόπουλος προς τον οποίο ο γραμματεύς του Συλλόγου Ιω. Τσικόπουλος στην έκθεσίν του αναγνωσθείσα τη 31 Μαΐου 1881 κατά την επέτειον των Συλλόγων εορτήν..., εν Θεσσαλονίκη εκ του τυπογραφείου «Η Μακεδονία», Θάνου και Βασιλειάδη, 1881, σσ. 6-7, εκφράζει θερμές ευχαριστίες διότι «ποθεινάς μεν αναμνήσεις του ενταύθα προξενικού βίου εαυτού καταλείπων, θερμάς δε ευχαριστίας παρά της διοικητικής επιτροπής συγκομιζόμενος επί τη προθύμω συνεργία και συμπράξει αυτού εν τοις σπουδαιωτάτοις και ζωτικωτάτοις των συλλογικών ζητημάτων».

ταμείο της Εφορείας. Γενικώς, κατά την έκφραση του Μπέτσου, οι πάντες στις Σέρρες και την περιοχή έχουν συνειδητοποιήσει ότι υπάρχει αρχή, το Προξενείο δηλαδή, και οι συλλογισταί, οι άνθρωποι δηλαδή του Συλλόγου και η Επιτροπή, οι Έφοροι προφανώς, το εννόησαν και αυτοί καλώς.

Ο Πρόξενος Μπέτσος συνεχίζει γράφων ότι αφού μελέτησε την κατάσταση στις Σέρρες και την περιοχή, κατήρτισε τη διδακταία ύλη και προέβη στην πρόσληψη καταλλήλου προσωπικού, είτε αυτό προέρχεται από τους μαρουλιστές είτε όχι, έχοντας τα πάντα έτοιμα για το νέο σχολικό έτος. Το μόνον πρόβλημα του Μπέτσου ήταν στη Ζίχνη «ένεκα του αδιορθώτου Αρχιερέως» (ήταν ο Ιγνάτιος, Οκτώβριος 1882-Απρίλιος 1884). Βεβαίως δεν λείπουν οι αντιφρονούντες, οι δυσαρεστημένοι και οι ραδιουργούντες, που είναι οι δύο πρώην πρόεδροι του Συλλόγου Καπέτης⁹ και Χόνδρος, ο πρώην αντιπρόεδρος Ιωαννίδης και ο Γυμνασιάρχης Δέλλιος για το λόγο ότι αφαιρέθηκε από το Σύλλογο η διαχείριση του χρήματος, χωρίς το οποίο ο Σύλλογος, πάντα κατά τον Μπέτσο, δεν έχει λόγο υπάρξεως και του οποίου η ύπαρξη και η αίγλη στηριζόταν στο χρήμα και στο κύρος του Συλλόγου προς Διάδοσιν των ελληνικών γραμμάτων.

Οι τέσσερις αυτοί συνωμοτούν, αλλ' η φωνή τους δεν εξέρχεται των τεσσάρων τοίχων, εφιστά όμως την προσοχή του Κ. Παπαρηγοπούλου, μήπως το έργο που επιτελεί (ο Μπέτσος) στις Σέρρες διαβληθεί από αυτούς και από το γυμνασιάρχη Δέλλιο. Για το γυμνασιάρχη Δέλλιο, μολονότι Σερραίο, ο Μπέτσος είχε τη γνώμη ότι δεν ήταν άξιος των καιρών, ότι ήταν ακατάλληλος για τις Σέρρες, κατάλληλος μόνον για γυμνάσιο της ελεύθερης Ελλάδος, αφού είναι νωθρός, φυγόπονος και δυσκίνητος «και το χειρίστον στερείται κυβερνητικής ικανότητος». Κατά τον Πρόξενο Μπέτσο οι γυμνασιάρχες και οι καθηγητές των σχολείων του αλυτρώτου Ελληνισμού οφείλουν εκτός της διδασκαλίας τους, να «λαμβάνωσι σπουδαίον μέρος εις την πνευματικήν του τόπου κίνησιν». Ο Μπέτσος γράφει και άλλα κατά του Δέλλιου, όπως, επί παραδείγματι, την άρνησή του να διδάξει στοιχεία παιδαγωγίας με τη δικαιολογία ότι δεν είναι παιδαγωγός, τη δεύτερη άρνησή του να ηγηθεί συνεδρίου παιδαγωγών για τη σύνταξη προγραμμάτων· σε κάθε περίπτωση καταγγέλλει την αρνητική διάθεση του Δέλλιου να συνεργάζεται με το Προξενείο από το οποίο πληρώνεται αδρώς αλλ' ο αντικειμενικός αναγνώστης των αναφορών του διακρίνει τη συμπάθειά του προς

9. Ο Κωνσταντίνος Ιωάννη Καπέτης, μεγαλέμπορος των Σερρών, υποπρόξενος της Μ. Βρετανίας στις Σέρρες, ανεψιός του Κωνσταντίνου Καπέτη και εγγονός του Εμμανουήλ Παπά από τη μητέρα του Ελένη, αδελφή του Εμμανουήλ, ήταν κάτοχος του αρχείου της οικογενείας Παπά, το οποίο παρέδωσε στον Ιω. Θεοδωρίδη, όταν αυτός κατήλθε στην Αθήνα εκ του φόβου των Βουλγάρων (περί το 1897) για να το παραδώσει στην Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος, όπως άλλωστε και έγινε, βλ. Απ. Ε. Βακαλόπουλου, *Εμμανουήλ Παπάς, Η ιστορία και το αρχείο της οικογενείας του*, εκδ. ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1981, σ. 32.

τον Μαρούλη¹⁰.

Αυτά έγραφε ο Μπέτσος στις 8 Αυγούστου προς τον Κ. Παπαρρηγόπουλο, ενώ στην Αθήνα το Υπουργείο Εξωτερικών εξακολουθούσε να ανησυχεί για τα συμβαίνοντα στις Σέρρες, γι' αυτό με το από 25 Αυγούστου 1883 έγγραφό του καλούσε για δεύτερη φορά εντός του Αυγούστου τον Πρόξενο Μπέτσο να πράξει παν το δυνατόν για την ηρεμία των πνευμάτων και των αντιμαχομένων μερίδων και να αποστείλει ενημέρωση «λεπτομερή περί της σπουδαίας ταύτης υποθέσεως, την ευτυχή εξομάλυνσιν της οποίας προσδοκώμεν από τας ιδικάς σας ενεργείας»¹¹.

Είχε προηγηθεί το από 19 Αυγούστου 1883 εμπιστευτικό έγγραφο του Προξένου Μπέτσου προς τον Υπουργό Εξωτερικών Ανδ. Κοντόσταυλο, ο οποίος εναγωνίως του ζητούσε πληροφορίες για την κατάσταση στις Σέρρες, αλλ' ο Πρόξενος μη έχοντας χρόνο, λόγω της αναχωρήσεως του ταχυδρομείου, αναγκάστηκε να επισυνάψει το μνημονευθέν έγγραφό του προς τον Κ. Παπαρρηγόπουλο¹².

Δε γνωρίζω αν μεσολάβησε άλλη επικοινωνία μεταξύ Υπουργείου των Εξωτερικών και Προξενείου, πάντως στις 9 Σεπτεμβρίου 1883 ο Πρόξενος απευθυνόμενος προς τον Υπουργό του έγραφε ότι τα πάντα έχουν διευθετηθεί και «ότι ουδέποτε εν Σέρραις επί συνεχή δεκαετίαν υπήρξε κατάστασις πραγμάτων ομαλωτέρα». Και ενώ πρό τινος, και εννοούμε το από 8 Αυγούστου 1883 έγγραφό του προς τον Κ. Παπαρρηγόπουλο, εξέθετε την δραματική διαίρεση της πόλεως των Σερρών, τώρα, στις 9 Σεπτεμβρίου του ιδίου έτους εξέφραζε την απορία του που το Υπουργείο ανησυχούσε για τα συμβαίνοντα στις Σέρρες πιθανώς, γράφει ο Μπέτσος, το Υπουργείο ανησύχησε από αυτά που εγράφησαν τον παρελθόντα Μάιο από ιδιώτες στο *Μη χάνεσαι* και στην εφημερίδα της Κωνσταντινουπόλεως *Αυγή*. Ο Πρόξενος Μπέτσος θεωρεί ότι η διαίρεση έπαυσε υφισταμένη, ότι ο Μαρούλης δεν διαιρεί πλέον την κοινότητα και ότι η όποια διαίρεση παρουσιάστηκε στις Σέρρες αυτή πρωταιτίους είχε (και έχει) τους τέσσερις που μνημόνευσε στο έγγραφό του προς τον Κ. Παπαρρηγόπουλο, που μισούν τον Πρόξενο και που επί δεκαετία «απεπλάνησαν» και τον εν Αθήναις Σύλλογον, την Κυβέρνηση και το Πατριαρχείο. Αυτούς τους τέσσερις θεωρούσε ο Μπέτσος υπευθύνους της διαιρέσεως, αλλά και μη παύοντες να ραδιουργούν, να δια-

10. Ο Ιω. Δέλλιος είχε γεννηθεί στις Σέρρες τον Αύγουστο του 1853, διετέλεσε γραμματεύς του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου και συνεργάτης του Προέδρου Ιω. Θεοδωρίδου. Σπούδασε φιλολογία στην Αθήνα, στη Λειψία και στην Ιένα, διετέλεσε γυμνασιάρχης Σερρών (1880-1889), Θεσσαλονίκης (1889-1893, 1896-1897), Λευκωσίας, πρόεδρος του Παμμακεδονικού Συλλόγου Αθηνών (1910-1912), βουλευτής Σερρών κ.λπ., βλ. Π. Πέννα, ό.π., σ. 420, Καφταντζή, ό.π., σ. 351. Πρβλ. Ιω. Δέλλιον, «Αναμνήσεις», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον*, 11, σσ. 74-80.

11. Α.Υ.Ε. *Προξενείον Σερρών*, Αριθ. Πρ., 1034, 25 Αυγούστου 1883.

12. Α.Υ.Ε. *Προξενείον Σερρών*, Αριθ. Πρ., 294, εμπιστευτικόν 19 Αυγούστου 1883.

βάλλουν, να γράφουν στις εφημερίδες επιζητούντες την απομάκρυνση του Προξένου.

Για τον Μαρούλη ο Μπέτσος είχε πολύ καλή γνώμη, αλλά, μονονότι τον θεωρούσε λαμπρό εκπαιδευτικό και εθνικό άνδρα, έκρινε ότι θα προσέφερε πολλά περισσότερα τοποθετούμενος «αλλαχού εις κέντρον τι μεγαλειότερον και πολυανθρωπότερον, θα εκαρπούτο ίσως το έθνος, εις ό αδιαφιλονικήτως ανήκει, ωφελείας μείζονας, τα δε ελαττώματά του θα ήσαν αβλαβέστερα ουδέ θα εμεγαλοποιούντο υπό της αντιπαθείας...». Ο Μπέτσος επιχειρεί, για μια ακόμη φορά, να διαβεβαιώσει τον Υπουργό του για την ηρεμία που επικρατούσε, πλέον στις Σέρρες, και που κινδύνευε μόνον από τις ραδιουργίες των τεσσάρων, ήτοι των Αθ. Εμμανουήλ, Δημ. Χατζηδήμου, και αδελφών Κοντού, που επιθυμούν Προξενείο φατριάζον και τον Έλληνα Πρόξενον αρχηγό φατριών. Κατά ταύτα ο Πρόξενος Μπέτσος ζητεί από τον Υπουργό να μετατεθεί, αν η μετάθεσή του βοηθεί τα εθνικά συμφέροντα¹³.

Παρουσιάσαμε μια δυσχερή περίοδο στα κοινοτικά και εκπαιδευτικά των Σερρών, όπως αυτά εξελίχθησαν δυσαρέστως για τις Σέρρες το θέρος του 1883. Βεβαίως αυτά δεν αφορούσαν μόνον το συγκεκριμένο καλοκαίρι, αλλά συνδέονταν με δεκαετή σύγχυση πραγμάτων εξαιτίας της διαμάχης του γυμνασιάρχου Μαρούλη και των λεγομένων συλλογιστών του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου, διαμάχη που έφτασε ως τον ηθικό διασυρμό προσώπων. Η ηρεμία του θέρους του 1883 φαίνεται ότι επιβλήθηκε από τον Πρόξενο Μπέτσο, αλλ' η αντιπολίτευση κατ' αυτού τεσσάρων διακεκριμένων Σερραίων προφανώς συνεχίσθηκε καθ' όλη τη δεκαετία του 1880, ώσπου τελικώς εξεδηλώθη τραγικώς με τα γεγονότα των τσιμπλάκηδων το 1890 και εξής.

13. Α.Υ.Ε. Προξενείον Σερρών, Αριθ. Πρ., 311, Αρχείον 9 Σεπτεμβρίου 1883.

ABSTRACT

ATHANASIOS E. KARATHANASIS

ON THE EDUCATIONAL CONTROVERSY IN SERRES (1882-1883)

The decade 1870-80 is regarded as a period of decline in the Serres schools, owing to the political strife within the town's Greek community. At the centre of that strife was, on the one hand, the well-known teacher Dimitrios Maroulis and his friends in the Kondos family and on the other hand, his opponents, who made up the board of the Macedonian Educational Association.

The Greek Foreign Ministry sought to assuage the discord in the community by sending the Greek consul in Serres, Nikolaos Betsos, a written request, dated 5 August 1883, to provide detailed information about the discord and to take appropriate steps to reconcile the two sides.

On 8 August Betsos addressed a report to Konstandinos Paparrigopoulos, president of the Association for the Propagation of Greek Letters, explaining the situation that had developed, calling Maroulis and the board to account, proposing solutions, outlining the personalities of the teachers Maroulis and Dellios (virtually accusing the latter of inadequacy), condemning individuals who promote discord, and asking Athens to send representatives of the association to receive a fuller account of the situation.

On 9 September, the consul assured Foreign Minister Kondopoulos that peace had returned to the Greek community in Serres.

ΧΟΡΗΓΟΙ:

ISBN: 978-960-86390-8-9